

In Sierra Leone worden kush-verslaafden aan de ketting gelegd. ‘De kush is sterker dan ikzelf’

In Sierra Leone zijn jongeren massaal verslaafd aan kush, een mengsel van cannabis en chemicaliën. In een provisorisch afkickcentrum in Freetown worden verslaafden letterlijk aan de ketting gelegd. ‘Dit is het enige dat werkt voor mij.’

Marnel Breure 9 april 2024, 22:00

Op een illegale vuilstortplaats in Funkia, een wijk in de periferie van de hoofdstad Freetown, hangen tientallen kush-gebruikers rond. De weeë geur van afval vermengt zich met de rokerige lucht die opstijgt van brandende vuilnishopen. Een vrouw die volkomen van de wereld is, ligt op haar rug in de rotzooi. Al snel drommen pakweg dertig verslaafde mannen en een enkele vrouw om de verslaggeefster heen. Sommigen zijn zwaar onder invloed. Hun blik staat op oneindig, het lichaam zwaait lichtjes heen en weer alsof het ieder moment kan omvallen. De andere verslaafden zijn meer dan bereid om te praten.

Mohamed Abubakar Conteh (25) ging kush gebruiken onder invloed van ‘foute vrienden’ op de middelbare school. Ondanks dat slaagde hij voor het eindexamen en kon hij aan de slag als beveiligers. Daarna kregen de drug en de ‘vrienden’ steeds meer grip op hem. Hij raakte zijn werk kwijt en verbrak het contact met familie. “Het is net alsof ik door de kush mijn verstand verlies”, zegt Conteh. “Ik ben helemaal verkeerd bezig, maar het lukt me niet om ermee op te houden. De kush is sterker dan ikzelf.”

Na een gruwelijke burgeroorlog, een grootschalige uitbraak van ebola en de economische malaise van de coronapandemie heeft Sierra Leone nu met een nieuwe calamiteit te kampen. De afgelopen jaren zijn jongeren – het zwaartepunt ligt bij de leeftijdsgroep van 20 tot 35 jaar – massaal verslaafd geraakt aan kush. Betrouwbare cijfers zijn er niet, maar vrijwel ieder huishouden heeft ermee te maken. De situatie is zo alarmerend dat president Julius Maada Bio vorige week in een televisietoespraak de noodtoestand uitriep.

Kush is een mengsel van cannabis en chemicaliën, dat gerookt wordt in een ‘milde’ en een ‘harde’ variant. De chemische bestanddelen, uiteenlopend van aceton tot formaline en methanol, worden geïmporteerd. De uiteindelijke productie van het middel vindt plaats in Sierra Leone zelf. Volgens hardnekkige geruchten worden er ook verpulverde menselijke botten toegevoegd, maar die informatie valt tot dusver in de categorie ‘niet bevestigd’.

Kush is overal

De opkomst van kush dateert van een jaar of zes geleden. In de buurlanden Guinée en Liberia is het gebruik ook problematisch, maar in Sierra Leone neemt de verslaving sinds 2022 buitensporig toe. Kush is overal. En het is overal verkrijgbaar. Niet alleen in de hoofdstad, ook in kleine dorpen. En waar kush in eerste instantie vooral aansloeg bij bewoners van Freetowns ontelbare slums, vindt de drug nu ook

gretig aftrek onder studenten en jongeren uit betere milieus. Belangrijke voedingsbodem voor de verslavingsepidemie: in het straatarme Sierra Leone is de werkloosheid onder jongeren, ook wanneer ze een diploma hebben, heel hoog. Door gebrek aan toekomstperspectief, in combinatie met sociale stress en druk van leeftijdsgenoten, is de stap naar de vluchtweg die kush heet snel gezet.

De gevolgen zijn desastreus. Wie verslaafd raakt aan kush ontwikkelt zombie-achtige trekken, steelt alles wat los en vast zit om aan geld te komen en wordt intussen vergiftigd door de chemische bestanddelen van de drug. Voeten en onderbenen zwellen op, er ontstaan open wonden en in het ergste geval volgt de dood.

Mohamed Conteh is niet de enige verslaafde op de vuilnisbelt van Funkia die doorheeft dat hij bezig is zichzelf te gronde te richten. Op de vraag wie 'oké' is met het gebruik van kush reageert niemand. Maar als er gepeild wordt wie ermee zou willen stoppen, gaan alle handen de lucht in. Stoppen? Zeker! Maar wel met ondersteuning. Conteh: "Om van de kush af te komen, heb je een positieve stimulans nodig."

Het is een groot raadsel waar die positieve stimulans vandaan moet komen. In zijn televisietoespraak heeft de president het over het uitrollen van een nationale taskforce die multidisciplinair te werk moet gaan, maar feit is dat de regering van Maada Bio tot dusver achter de ontwikkelingen aanholt en nauwelijks iets te bieden heeft in het beteugelen van kush.

In Hastings, even buiten Freetown, is eind februari een centrum voor verslavingszorg geopend op een legerterrein. Het is de eerste en enige voorziening op dit gebied in heel Sierra Leone. Vanachter een afrastering van gaas en prikkeldraad zit een groepje afkickende kush-gebruikers verlangend naar de wereld buiten het hekwerk te kijken. Het centrum wordt bewaakt door militairen. "In de dagen na de opening zijn acht van de vijftig verslaafden ontsnapt", legt coördinator Tamba Sourie uit. "De eerste tweeënzeventig uur zijn het moeilijkst. De drang om te gebruiken is dan heel sterk. Dat is voor iedereen een hel geweest. Voor de medewerkers, voor de militairen en voor de mensen zelf. Eén verslaafde wilde zelfmoord plegen." Sourie wijst naar een jongen die even verderop een balletje aan het trappen is: "We steken heel veel op van deze eerste lichting, we leren iedere dag bij."

De verslavingszorg in Hastings is simpel. Verslaafden moeten zicht krijgen op de schadelijke effecten van druggebruik, er wordt hen hygiëne en discipline bijgebracht en verder is er ruimte voor sport (voetbal), spel (kaarten) en gebed. Het centrum telt drie slaapzalen – twee voor mannen, een voor vrouwen – en heeft bij volledige bezetting een capaciteit van ongeveer honderd bedden.

Abdul Jalloh is als psychiater - Sierra Leone telt er vier - verbonden aan het enige Psychiatrisch Ziekenhuis van het land in de wijk Kissy. Sinds het gebruik van kush epidemische vormen heeft aangenomen, bestaat het leeuwendeel van de ziekenhuispopulatie uit verslaafden. "Ik ben totaal overweldigd door de situatie," zegt Jalloh in zijn spreekkamer in Kissy. De elektriciteit is uitgevallen, het is er schemerdonker. "We kunnen hier maximaal tweehonderd mensen kwijt. Alle zalen liggen vol."

Een illegale vuilstortplaats in Funkia, een wijk in de periferie van de hoofdstad Freetown, waar tientallen kush-gebruikers rondhangen. Beeld Marnel Breure

Jalloh zet zich vanuit het ministerie van volksgezondheid in voor verbetering van de geestelijke gezondheidszorg. De voorziening in Hastings, waar hij op afroep beschikbaar is, komt wat hem betreft meer in de buurt van een detentiecentrum dan van een verslavingskliniek. “Er zouden in alle regio’s toegankelijke behandelcentra met geschoold personeel moeten zijn”, aldus Jalloh. “Meer instellingen en meer professionaliteit, daar ontbreekt het aan.”

Experimentele fase

Gbangay Kanu, op het ministerie van maatschappelijk welzijn verantwoordelijk voor het verslavingscentrum in Hastings, geeft na enig aandringen toe dat er geen concrete plannen zijn voor het opzetten van andere behandelcentra. En van een tijdsplanning is al helemaal geen sprake. “Hastings zit nog in een experimentele fase”, zegt Kanu via de telefoon. “We moeten eerst even afwachten wat daar uitkomt.”

De multidisciplinaire aanpak die Maada Bio in het vooruitzicht stelt, bestaat niet eens op papier, laat staan in de realiteit. Het is dan ook niet zo vreemd dat individuele burgers vanuit hun eigen referentiekader naar oplossingen zoeken of hulp bieden. Die oplossingen variëren van het maken van videofilmjes over de gevaren van kush tot het publiekelijk kaalscheren van gebruikers om hen sociaal te brandmerken.

Het meest opmerkelijke initiatief is Save the Lost van Aruna Mansaray (40), een voormalige visser die op eigen houtje meer dan honderd verslaafden opvangt. Een wirwar van nauwe steegjes leidt naar een compound in een van de westelijke buitenwijken van Freetown. De eerste aanblik is schokkend. Overal zitten, liggen en

hangen jonge mannen – ook hier zijn vrouwen in de minderheid - die letterlijk aan de ketting zijn gelegd. Sommigen zijn met de enkel aan een lotgenoot vastgeketend, anderen strompelen rond terwijl ze het uiteinde van de ketting met één hand vasthouden.

De meeste verslaafden lijken de gang van zaken bij Save the Lost met een zekere dankbaarheid te accepteren. Mohamed Kamara (29) is een van hen. “Dit is het enige dat werkt voor mij”, zegt hij stellig. “Als ik aan kush begin te denken, kijk ik naar de ketting aan mijn voet en dan verdwijnt de behoefte. Ik ben vóór alles geketend door kush en daar moet ik vanaf zien te komen.”

Mohamed Kamara (29): “Als ik aan kush begin te denken, kijk ik naar de ketting aan mijn voet en dan verdwijnt de behoefte.” Beeld Marnel Breure

Kamara, afgestudeerd politicoloog, zit voor de vierde dag op het erf van Save the Lost. Zijn familie heeft het astronomische bedrag van 6000 Leone (250 Euro) neergeteld voor de remedie van Mansaray. Eten is niet bij de prijs inbegrepen, bedden of matrassen zijn er niet. De meeste gasten van het informele afkickcentrum slapen op de grond in de open lucht. Wie steelt, vloekt, vecht of stiekem toch drugs gebruikt, loopt het risico een ongenadig pak ransel te krijgen.

“Slaag is in West-Afrika een onderdeel van de opvoeding”, zegt Mansaray die een jaar of drie geleden na een langdurig verblijf in Duitsland gedwongen terugkeerde naar zijn geboorteland. “Slaag zit in de cultuur. Wanneer je als kind iets fout doet, krijg je eerst een aframmeling en daarna wordt er pas met je gepraat.”

Het gesprek wordt onderbroken doordat twee jongens tijdens het water halen – er is geen stromend water op het erf van Save the Lost - zijn betrappt op het bezit van tramadol. Ze worden ter plekke aan elkaar geketend. Een van de twee, gekleed in een oranje shirt, begint zachtjes te huilen. Mansaray trekt de jongen naar zich toe, stroopt zijn short naar beneden en beklopt zijn rug, billen en dijen, zoekend naar meer verboden middelen.

De aanvoerketen ontwrichten

De afgelopen drie weken heeft de politie van Sierra Leone (SLP) de strijd tegen kush geïntensiveerd. Het zwaartepunt van de politieacties ligt tot dusver bij het vernietigen van zogeheten ‘ghetto’s’, provisorische keetjes waar kush wordt verkocht en gerookt. In Black Street is een groep van zeker tien agenten op een donderdagmiddag bezig een razzia uit te voeren. Gewapend met sloophamers trekken de agenten winkeltjes en andere bouwsels uit elkaar. Koopwaar, huisraad en andere spullen worden door de eigenaars haastig in zakken gepropt of door de politie op de niet geasfalteerde straten gesmeten.

“We zijn bezig om de aanvoerketen van kush te ontwrichten en stop te zetten”, zegt politiewoordvoerder Brima Kamara op het hoofdbureau van de SLP in Freetown.

“Ghetto’s zijn de markt waar het spul verhandeld wordt. Als je daar korte metten mee maakt, valt er voor de gebruiker niks meer te halen.”

Dat laatste ligt in de praktijk aanmerkelijk ingewikkelder. Door gebruikers en kleine dealers op te jagen, wordt het probleem eerder verplaatst dan opgelost. Bovendien lijkt de politie willekeurig te werk te gaan, waardoor de invallen het beoogde doel nogal eens missen. In Black Street zit Mohamed Lamine Kamara, beter bekend als Coke N Gin, tussen de resten van het hok dat hem ’s nachts onderdak moet bieden. De tranen lopen hem over de wangen. Door toedoen van de politie is zijn slaapplek veranderd in een ordeloze hoop wrakhout en golfplaat. Ten onrechte, want Coke N Gin, ex-bajesklant en voormalig dealer in kush, maakt deel uit van een groepje *street guys* dat de drug juist uit de buurt wil weren. Hij wijst naar een paar zuilen naast zijn slaaphok, waaraan kartonnen borden zijn bevestigd. *‘Black Street Say No To Kush.’ En: ‘Chase Not D Buyer But D Seller’.*

De politiemensen gaan onverstoorbaar door met hun sloopactie, de slogans tegen kush negerend. De taskforce van de regering Maada Bio heeft de komende tijd nog heel wat verbeterpunten af te werken.